

Олег ЛУЦИШИН

КРЕДИТНІ СПІЛКИ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ

Розкрито структуру ринку фінансових послуг, місце та функціональне призначення фінансового посередництва, в тому числі кредитних спілок на ринку фінансових послуг України. Проаналізовано основні критерії та індикатори діяльності кредитних спілок України (у розрізі динаміки і структури капіталу, активів, кредитного портфеля) на вітчизняному ринку фінансових послуг. Окреслено основні тенденції, суперечності, проблеми та пріоритетні стратегічні вектори розвитку кредитних спілок на ринку фінансових послуг України.

The structure of financial services market, place and functional setting of financial mediation including credit unions on the market of financial services in Ukraine, is exposed. Basic criteria and indicators of credit unions activity in Ukraine (in the cut of dynamics and structure of capital, assets, credit brief-case) on the internal market of financial services are analyzed. Basic tendencies, contradictions, problems and main strategic vectors of credit unions development on the Ukrainian financial services market are pointed out.

Ринок фінансових послуг в Україні знаходиться на етапі становлення, так само як і інші складові ринкової інфраструктури. Складні та суперечливі трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні усе ж таки, в кінцевому рахунку приносять певні позитивні результати та зрушення в економіці (насамперед потрібно згадати про надання Україні у грудні 2005 року статусу країни з ринковою економікою). Окрім цього, варто згадати і про проблеми та стратегічні вектори фінансової реструктуризації в Україні, що у значній мірі, торкнулися реформування структури засад функціонування фінансової системи держави. Адже перехід до ринкових відносин

вимагав кардинальних змін у її побудові, особливо щодо розбудови тих сегментів фінансової системи, передусім фінансового ринку і ринку фінансових послуг, котрі властиві ринковій економіці.

У результаті проведених змін в Україні створена дворівнева банківська система, активізується діяльність небанківських фінансово-кредитних установ, працюють фондові біржі та позабіржові системи, поступово збільшується довіра до фінансових інструментів (базових та похідних цінних паперів), розвиваються існуючі і започатковують діяльність нові страхові компанії тощо. Однак темпи розвитку ринку фінансових послуг в Україні стримуються некоординованими діями

різних гілок влади, нестійким і недосконалим законодавством, “зарегульованою” податковою системою, повільним розвитком середнього приватного бізнесу та іншими факторами.

У розвиненому суспільстві фінансові послуги мають не менше значення, ніж виробництво. Найбільш динамічно розвивається той сегмент сфери послуг, який пов’язаний із задоволенням потреб суспільного виробництва та споживання, і зокрема, фінансово-кредитне обслуговування, страхові послуги, інформаційне і бухгалтерське обслуговування. Функціональні структури ринку фінансових послуг наведено на рисунку 1.

Одним із учасників ринку фінансових послуг є ощадно-кредитні кооперативи – кредитні спілки, які в Україні завжди були формою самоорганізації громади. Люди не чекали, що хтось подбає про

них – вони дбали про себе самі. Формували за допомогою грошових внесків фонди, з яких брали й давали кредити, отримували відсотки на вклади та паї. Коштом доходів спілки вирішували соціальні проблеми. Члени кредитної спілки не почувалися “кинутими на призволяще у вир життя”: кожен був членом громади й водночас – поважного фінансового інституту, який завжди прийде на допомогу.

Кредитні спілки, як форма самоорганізації населення, виникли як реакція на потреби у наданні швидких, недорогих і, разом з тим, конкурентоспроможних фінансових послуг. Забезпечення конкурентності фінансових послуг, що пропонуються кредитними спілками можливе за однієї обставини – надійності та стійкості фінансового посередника. Тим самим розпочато відтворення коопера-

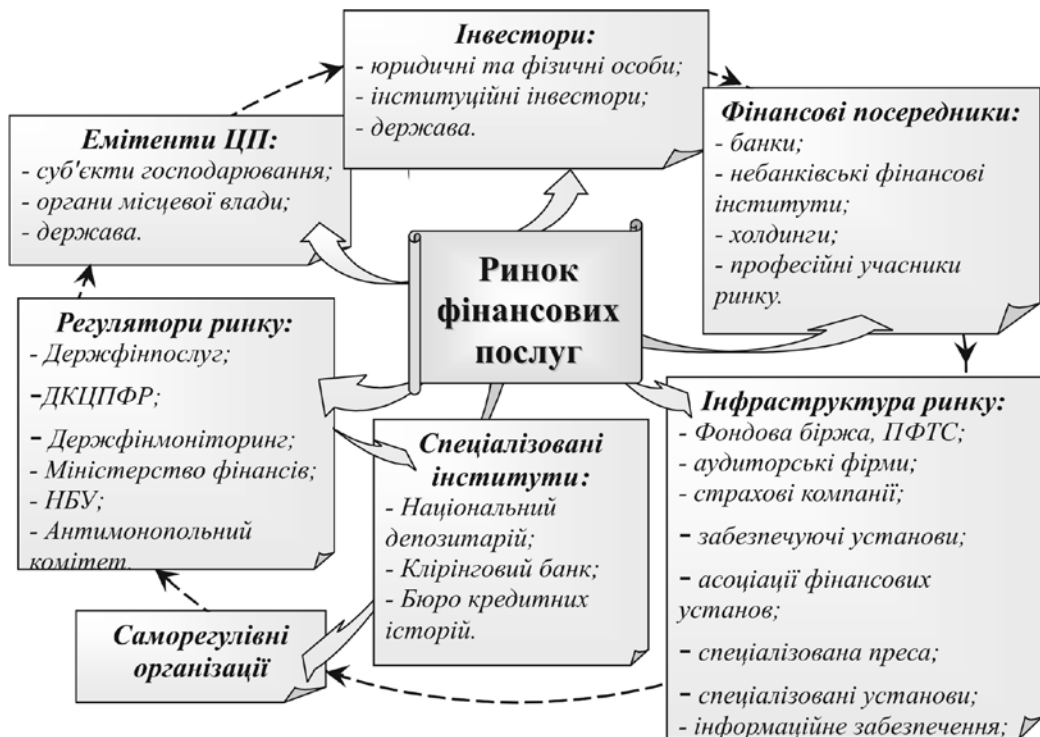

Рис. 1. Структура ринку фінансових послуг

тивного сектора вітчизняної економіки в русі історичних кооперативних традицій українського народу. Відсутність глибинного розуміння як серед широких верств населення, так і серед законодавців та урядовців, правильного сприйняття самої кооперативної ідеї, як ефективного інструменту самоорганізації та самодопомоги населення, дотепер є найбільшою проблемою на шляху розвитку кредитної кооперації. Проте, в сучасних умовах саме кооперативні форми об'єднання людей, кооперативні форми господарювання здатні суттєво вплинути як на економіку держави, так і в значній мірі гарантувати соціальний захист населення України.

Теоретичні аспекти діяльності таких небанківських фінансових установ досліджуються у працях А. Аззі, М. Алімана, Д. Бартонна, В. Зіновчука, Г. Климка, О. Крисального, О. Карасика, Я. Макферсона, М. Малика, А. Морозова, А. Кредісова, П. Саблука, В. Гончаренка, та інших. Окремі аспекти зазначених проблем досліджувала група спеціалістів європейського проекту TACIS з розвитку кооперації.

Кооперативні фінансово-кредитні установи посідали і посідають важливе місце у світовому господарстві. На українських землях ще на початку ХХ століття існувало понад 3 тис. кредитних та ощадно-позичкових товариств, які об'єднували майже 3 млн. громадян.

Перші кредитні спілки в незалежній Україні з'явилися у 1992 році. Нова хвиля динамічного поширення кредитних спілок у сільській місцевості у 2000–2001 рр. (після реформ у сільському господарстві) підтвердила, що поява та розвиток кредитної кооперації – це результат не суб'єктивних факторів, а закономірне явище, реакція населення на економічні реформи у суспільстві.

Основна мета діяльності кредитної спілки – фінансовий та соціальний за-

хист своїх членів шляхом залучення їх особистих заощаджень для взаємного кредитування, фінансової підтримки підприємницьких ініціатив та надання інших фінансових послуг. Станом на 25.09.2006 року в Україні до Державного реєстру фінансових установ внесено 778 кредитних спілок, в тому числі 5 об'єднаних кредитних спілок (ОКС). З Реєстру виключено 20 кредитних спілок, в тому числі 10 примусово. З числа зареєстрованих спілок 689 отримало ліцензії на провадження діяльності щодо залучення внесків (вкладів) членів кредитної спілки на депозитні рахунки, а 232 – на надання фінансових кредитів за рахунок залучених коштів (хоча не все так втішно, з різних причин Держфінпослуг анулював 74 такі ліцензії). За даними Держфінпослуг тимчасово призупинено 164-ом кредитним спілкам ліцензії на провадження діяльності щодо залучення внесків (вкладів) членів кредитної спілки на депозитні рахунки, з яких згодом 64-ом спілкам ліцензію було остаточно анульовано, а 34-ом спілкам дію ліцензії було поновлено [4].

Основні показники діяльності кредитних спілок України свідчать про поступове нарощування активів, капіталу та, відповідно, обсягу наданих послуг. Такі тенденції позитивно впливають як на внутрішній стан кредитних спілок, так і сприяють розвитку фінансової системи загалом. В населення відроджується довіра до фінансових установ; вони починають у більшій мірі довіряти фінансовим установам небанківського типу – кредитним спілкам. А це прояв, перш за все, перших кроків щодо побудови системи кредитних спілок; появи державного регулятора, виходу на ринок саморегульованих організацій; появи координаторів у формі ОКС та обласних асоціацій; формування системи забезпечення (страхування) вкладів [7]. Без-

Таблиця 1

Основні показники діяльності кредитних спілок України [4]

Показники	01.01.2004	01.01.2005	01.01.2006	01.07.2006
Загальна кількість членів КС (тис.)	519	788	1231	1459
<i>у тому числі:</i>				
кількість членів КС, які мають депозити	55	62	79,1	90
кількість членів КС, які мають кредити	212	306	497,1	564
Загальні активи (млн. грн.)	545,7	864,8	1939,5	2568,1
Загальна сума внесків на депозитні рахунки членів КС (млн. грн.)	323	552,4	1145,9	1387,5
Сума кредитів (млн. грн.)	445,2	713	1441,6	1387,5
Капітал (млн. грн.)	172,1	245,3	668,5	998

Таблиця 2

Регіональне розміщення кредитних спілок України станом на 01.07.2006 року [4]

Регіон	Кількість КС	Кількість членів	Активи	Капітал	Депозити
Східний	182	369592	601 242 359	214 491 464	353 996 105
Південний	115	356511	697 589 421	309 375 073	361 470 048
Центральний	251	401910	821 985 581	331 752 749	388 356 776
Західний	179	331180	447 262 626	142 264 315	283 652 339
Всього	727	1459193	2 568 079 987	997 883 601	1 387 478 268

печність, стабільність та професіоналізм породжує стабільне зростання системи загалом (див. табл. 1).

Як свідчать дані таблиці 1 кредитні спілки України розвиваються досить швидкими темпами, і що саме головне, рівномірно у регіональному зрізі. Даний факт підтверджується регіональною

структурою розміщення спілок та показниками їх діяльності (див. табл. 2).

Щоправда дана характеристика розвитку спілок була б неповною оскільки кредитні спілки створюють відокремлені підрозділи, які успішно розвиваються і доповнюють материнську структуру. Для того, щоб зрозуміти вагомість відокремлених підрозділів варто навести лише один приклад: 128 спілок мають зареєстровані відокремлені підрозділи. Динаміку розвитку підрозділів зобразимо на рисунку 2.

Характер розвитку кредитних спілок найбільш влучно відображає такий показник як динаміка росту та структура їх

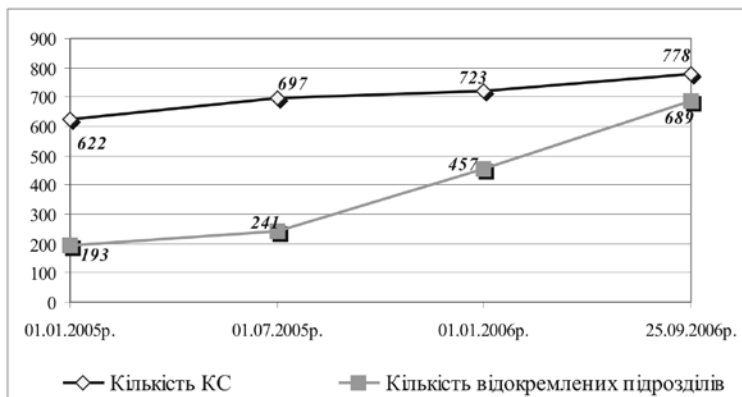
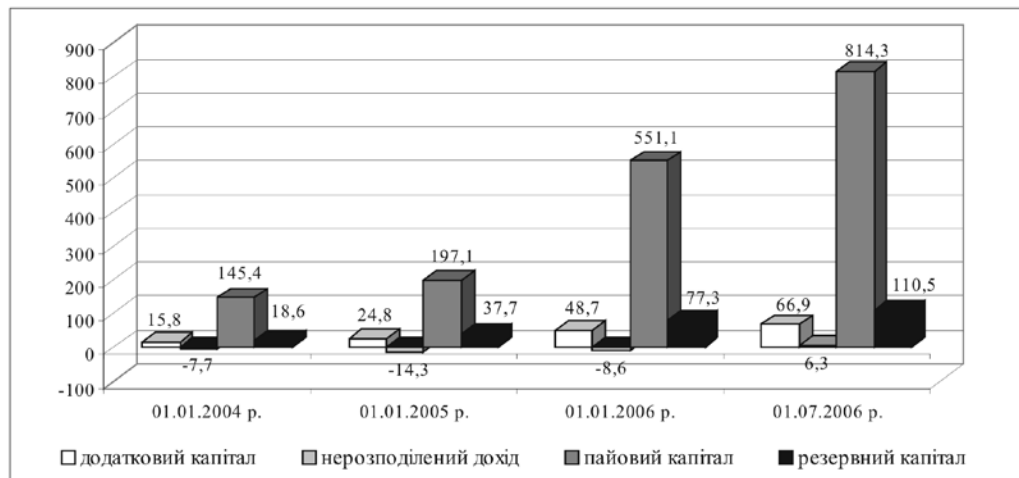

Рис. 2. Динаміка розвитку відокремлених підрозділів кредитних спілок України [4]

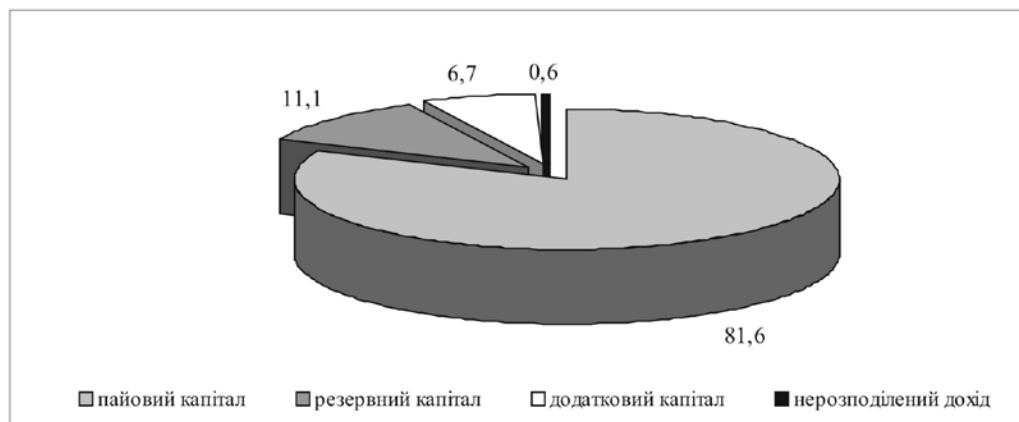

Рис. 3. Динаміка та структура капіталу кредитних спілок України у 2004–2006 рр. [4]

капіталу. Зростання капіталу кредитної спілки може відбуватися двома шляхами: екстенсивним (за рахунок збільшення членства) та інтенсивним (за помірного зростання членства та одночасного збільшення відрахувань у резервний фонд, іншими словами через формування власного капіталу за рахунок доходу). Для якісного аналізу позитивних тенденцій зростання капіталу кредитних спілок необхідно проаналізувати його

структуру у розрізі джерел формування (див. рис. 3)

Наведений вище рисунок показує, що найбільшу питому вагу в структурі капіталу спілок займає пайовий капітал, який становить 814,3 млн. грн. (81,6%). По Україні, в цілому, простежується зростання капіталу небанківських фінансово-кредитних установ. Капітал кредитних спілок зріс впродовж семи місяців 2006 року на 49,3% і на 1 липня 2006 року

Рис. 4. Структура сукупного капіталу кредитних спілок України у розрізі джерел формування станом на 01.07.2006 р. [4]

становив 998 млн. грн. Структура капіталу виглядає таким чином: 81,6% – пайовий капітал; 11,1% – резервний капітал; 6,7% – додатковий капітал; 0,6% – нерозподілений дохід (див. рис. 4).

Розбіжність у сформованому резервному капіталі 11,1% проти 81,6% пайовому капіталі свідчить про те, що більшість спілок розвивається допоки екстенсивним шляхом, тобто перебувають у стадії нагромадження капіталу. Проте, є й інша сторона цієї проблеми,

яка у значній мірі пояснює такі тенденції. Зокрема, це норма Закону України “Про кредитні спілки”, відповідно до якої сформований резервний капітал, у разі ліквідації спілки направляється до Державного бюджету України, і не розподіляється між членами спілки. Така норма Закону є не зовсім коректною, оскільки кошти, які мали б направлятися на виплату відсотків за вкладками чи на нарахування відсотків за паями спрямовуються до резервного фонду. Тому за

Таблиця 3

Аналіз дотримання основних критеріїв та фінансових нормативів кредитними спілками України станом на 01.07.2006 р. [4]

Показники	Нормативне значення показника, %	% КС, які не дотримуються критеріїв на 01.01.04 р.	% КС, які не дотримуються критеріїв на 01.01.05 р.	% КС, які не дотримуються критеріїв на 01.01.06 р.	% КС, які не дотримуються критеріїв на 01.07.06 р.
Капітал до суми загальних зобов'язань	≥ 10	22,4	16,5	12,7	8,0
Коефіцієнт платоспроможності	≥ 8	17,2	12,3	7,1	4,0
Резервний капітал до активів	≥ 15	80,0	72,9	80,3	84,0
Мінімальне значення резервного капіталу	≥ 3	32,4	23,6	25,5	24,8
Сума прострочених, неповернених, безнадійних та пролонгованих кредитів до суми регулятивного капіталу (власних коштів) за винятком капіталу, сформованого за рахунок додаткових пайових внесків	≤ 100	30,6	25,7	19,7	21,0
Сума прострочених, неповернених, безнадійних та пролонгованих кредитів, не перекрита сформованим резервом забезпечення покриття втрат від неповернених позичок	≤ 10	28,8	23,0	15,5	18,0
Сума зобов'язань, на які нараховуються відсотки до суми продуктивних активів	≤ 100	28,8	23,0	15,5	18,0
Норматив прибутковості	≥ 100	33,8	36,0	27,4	23,0
Норматив миттєвої ліквідності	≥ 10	5,0	2,8	2,8	2,0
Норматив короткострокової ліквідності	≥ 100	18,4	17,5	14,7	14,0

логікою, сформований резервний фонд за рахунок відрахувань з доходу спілки повинен би належати усім членам. Тоді б співвідношення резервний капітал / пайовий капітал було б не 11% / 82%, а як мінімум 50% / 40%, відповідно.

Загалом в Україні у 2006 році простежуються позитивні тенденції розвитку небанківських кредитних кооперативів як фінансових посередників ринку фінансових послуг. Зберігаються темпи зростання основних фінансових показників, формується власний капітал кредитних спілок, на фоні постійного зниження процентних ставок за кредитами, діяльність спілок залишається не збитковою, зменшуються питома вага операційних витрат, що свідчить про підвищення ефективності діяльності кредитних спілок, збільшується спектр послуг, що надаються кредитними кооперативами. Простежується позитивна динаміка приведення кредитними спілками свого фінансового стану у відповідність до вимог Закону України "Про кредитні спілки" та встановлених нормативів Державною комісією з регулювання ринку фінансових послуг України (див. табл. 3).

Усі кредитні спілки в Україні можна класифікувати за розміром сукупних активів: дрібні, середні, великі та дуже великі. Швидкий розвиток кредитної кооперації, довіра та стабільність до грошової одиниці, більш чітка та стабільна законодавча база призвели до того, що з 2003 року поступово вирівнюється структура кредитних спілок за розміром активів і переважна більшість спілок вже акумулює фінансових активів від 100 тис. грн. до 3 млн. грн., що свідчить про початок процесу укрупнення та завоювання конкурентних позицій на ринку фінансових послуг небанківськими фінансово-кредитними кооперативами. Значна частка кредитних спілок поступово стає менш залежною від впливу різного роду

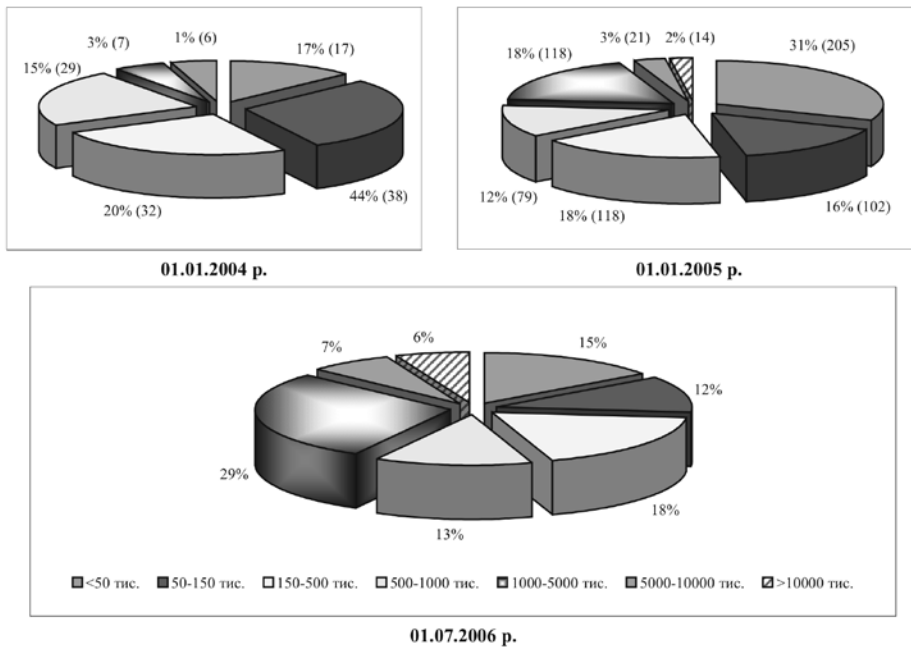
зовнішніх та внутрішніх факторів і, водночас, фінансово стійкішими.

У 2004 році переважаючою стала частка спілок із активами до 50 тис. грн. Тобто, із збільшенням загальної кількості кредитівок і зростанням загальних активів спілок – відбувається процес, який можна назвати "роздрібненням" – в Україні створюється багато спілок у невеликих містах і населених пунктах із невеликою кількістю членів, станом на 01.01.05 р. таких кредитних спілок налічувалось 205 з 657 спілок, однакову частку у загальній структурі посідають спілки з активами 150–500 тис. грн. та 1–5 млн. грн. Їхня частка складає по 25,5% відповідно.

У I-му півріччі 2006 року поряд із кредитними спілками, активи яких менші 50 тис. грн. (15%), на ринку домінують кредитні спілки, активи яких становлять від 1 до 5 млн. грн. (29%). Значну частку ринку (18%) займають кредитні спілки з розміром активів 150–500 тис. грн. Частки кредитних спілок з активами від 5 до 10 млн. грн. та понад 10 млн. грн., є незначними та становлять 7% та 6% відповідно (див. рис. 5).

Важливу роль у процесі аналізу позиціонування кредитних спілок на ринку фінансових послуг відіграє розподіл за кількістю членів та сегментарним охопленням ринку (співвідношення за активами до сумарної величини активів кредитних спілок України). Така структура у I півріччі 2006 року наведена в таблиці 4.

Отже, дані таблиці 4 свідчать про те, що у I півріччі 2006 року: кредитні спілки з невеликими обсягами активів (менше 50 тис. грн. та 50–150 тис. грн.) займали за членством лише 1,6%, у той самий час питома вага їх активів становила лише 0,4%; спілки із середніми розмірами активів (150–500 та 500–1000 тис. грн.) за кількістю членів кредитних спілок охоплювали 8,2% сегменту ринку, а їх активи становили 4,2%; щоправда позитивним

Рис. 5. Структура кредитних спілок України за розмірами сукупних активів [2, 11–13; 2, 8–9; 4]

є той факт, що частка великих кредитних спілок (активи яких становлять від 1 до 5 млн. грн.) становила за членством – 27,8%, а за активами – 19,5%; частка кредитних спілок з активами 5–10 млн. грн. – 16,5% та 13,8% відповідно.

Проте, тривожним є той факт, що кредитні спілки – “гіганти” (активи більші за

10 млн. грн.) займають домінуючу позицію на ринку фінансових послуг як за кількістю членів (майже половина ринку – 45,8%), так і за зосередженими активами (більше половини ринку – 62,1%). Відтак на ринку небанківських фінансових установ відбувається, з одного боку, так би мовити, “перекос” у зосередженні

Таблиця 4

Структура та класифікація кредитних спілок за розміром активів у 2006 р. [4]

Розмір активів кредитної спілки	Кількість членів кредитних спілок		Активи (грн.)	
	на 01.07.2006 р.	% до загальної кількості членів КС	на 01.07.2006 р.	% до загальної суми активів
<50 тис.	7 521	0,5	1 637 708	0,1
50-150 тис.	16 644	1,1	8 065 796	0,3
150-500 тис.	51 466	3,5	39 120 232	1,5
500-1000 тис.	68 841	4,7	69 865 750	2,7
1000-5000 тис.	405 941	27,8	499 760 520	19,5
5000-10000 тис.	240 258	16,5	354 165 252	13,8
>10000 тис.	668 522	45,8	1 595 464 730	62,1
Всього	1 459 193	100	2 568 079 987	100

фінансових активів, а з іншого – серед кредитних спілок з'явилася нова категорія – “дуже великі” спілки, з активами від 5 млн. грн. до 10 млн. грн. та більше 10 млн. грн. (6,9% – 50 спілок та 6,2% – 45 спілок відповідно). Даний факт свідчить про те, що в Україні утворюються професійні небанківські фінансово-кредитні установи – учасники ринку фінансових послуг, які мають достатню потужну ресурсну базу та відповідно, які надають широкий спектр фінансових послуг щодо залучення вкладів та надання кредитів. Не останню роль тут відіграв і той факт, що вступив (у повній мірі) в силу Закон України “Про кредитні спілки” і розпочала повноцінно та активно свою діяльність Комісія з регулювання ринків фінансових послуг України. У процесі перереєстрації та ліцензування, окремі спілки зникли (“баластові”), а деякі пройшли процедуру злиттів та поглинань. У цьому сенсі зазначимо, процес укрупнення є, беззаперечно, актуальним і життєво необхідним. Оскільки лише потужна фінансова установа може гарантувати збереження активів, належну диверсифікацію ризиків, лобювання інтересів членів спілки, гідну конкуренцію на ринку. Однак, багато хто з аналітиків побоюється, що такі великі спілки втрачають свою унікальність та неповторність фінансово-кредитної установи кооперативного типу. Звісно вони праві, чим

більша спілка, тим нижчі кооперативні інтереси, особливо, якщо це цільний механізм без відділень та філій. Натомість, якщо ж це кооперативний конгломерат – спілка з спілок (утворена шляхом злиття, приєднання чи відкриття низки „сот” – відділень материнської спілки) тоді можна бути спокійному, оскільки кожний окремий сегмент турбується про свою автентичність, зокрема, і збереження духу кооперації загалом. Для з'ясування того чи діє такий принцип в окремо взятій спілці її необхідно аналізувати не в загальних показниках, а в розрізі окремих критеріїв.

Одним із таких критеріїв є аналіз та оцінка структури членства у розрізі диференціації за вкладниками та позичальниками (див. табл. 5).

Дані таблиці 5 свідчать про те, що основною та найбільш розповсюдженою послугою кредитних спілок є позички. Вони складають значну частку активів будь-якої кредитної спілки. Це є законним, бо історично кредитування своїх членів було основним завданням спілок і ця функція залишилась домінуючою дотепер.

Кредитна спілка надає різні види кредитів за своїм цільовим призначенням, за терміном користування, з різними режимами сплати відсотків та основної суми кредиту, з різними рівнями забезпеченості.

Залежно від потреб своїх членів та кон'юнктурних умов, які склалися на

Таблиця 5

Структура і класифікація членства в кредитних спілках України за видами вкладів [8; 4]

	01.01.2004	01.01.2005	01.01.2006	01.07.2006
<i>Питома вага вкладників у загальній кількості членів</i>	10,59	7,86	7,13	6,7
<i>Питома вага позичальників у загальній кількості членів</i>	40,8	38,8	38,69	38,9
<i>Середня сума депозиту на одного вкладника</i>	5 873	8 909	13 731	15 412
<i>Середня сума кредиту на одного позичальника</i>	2 100	2 330	2 741	3 506

Таблиця 6

**Динаміка та структура кредитного портфеля
кредитних спілок України [8; 4]**

Кредити за цільовим призначенням	% від загальної суми кредитів			
	01.01.2005	01.01.2006	01.07.2006	
			Питома вага	Середньозважена ставка, %
Комерційні кредити	15,25	14,50	13,45	36,5
Кредити, надані на ведення особистих селянських та фермерських господарств	2,57	2,83	3,05	38,1
Кредити, надані на придбання, будівництво, ремонт та реконструкцію житла	8,64	7,41	7,38	29,4
Споживчі кредити	50,31	52,78	52,13	41,4
Інші цілі	23,23	22,48	23,99	32,4
Всього	100	100	100	37,7

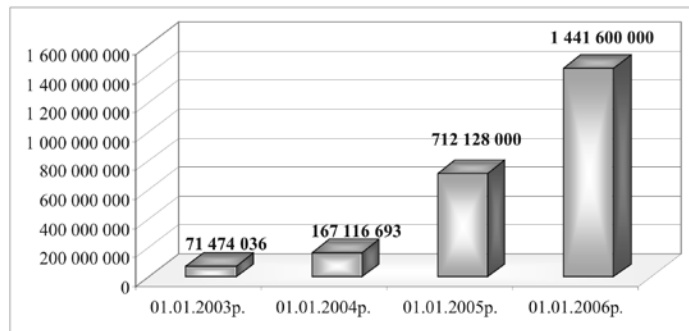
ринку фінансових послуг, кожна кредитна спілка розробляє і дотримується своєї кредитної політики – засад і правил, які є основою при наданні кредитів і забезпеченні їх повернення. Важливим критерієм розробки і реалізації ефективної кредитної політики є визначення розміру відсоткової ставки за кредитом, термінів використання кредиту, забезпечення диверсифікації кредитного портфеля, дотримання процедури вивчення позичальника на предмет його платоспроможності та рівня забезпечення кредиту й багато іншого. Успіх чи провал багатьох фінансових установ, як свідчить досвід, значною мірою залежить саме від кредитної політики. Кредитна політика спілки спирається на необхідність забезпечення інтересів вкладників і позичальників з огляду на фінансову ситуацію в країні; її загальні принципи викладено у відповідних внутрішніх положеннях кредитної спілки (положенні про фінансові послуги та положенні про фінансове управління) [1].

Кредитні спілки надають позики на найрізноманітніші потреби, які залежать від соціально –

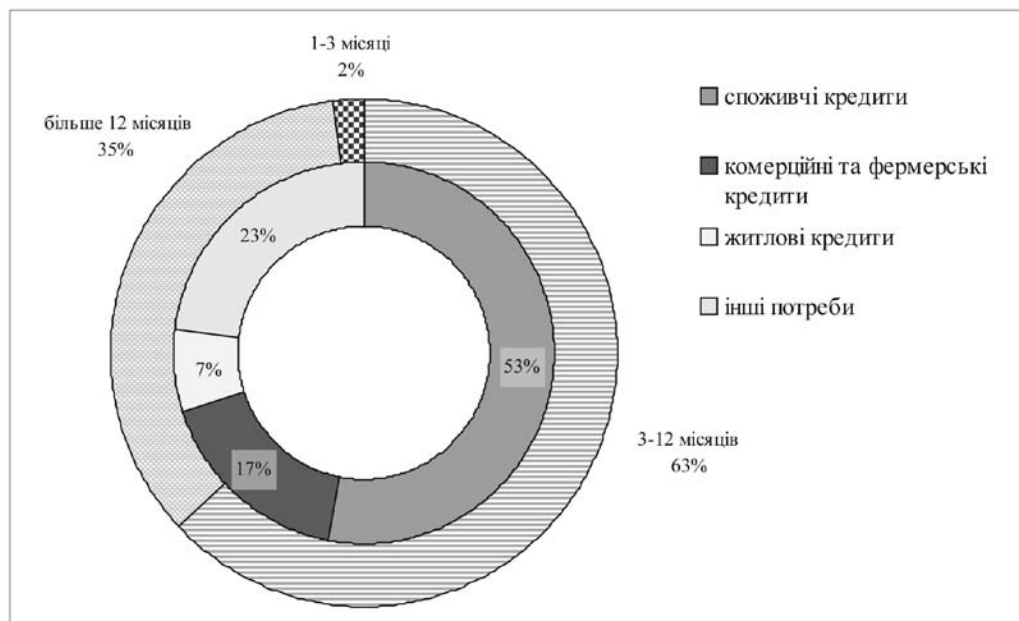
економічних умов країни, специфіки членства кредитної спілки та інших факторів (див. табл. 6).

Впродовж 2006 року в цілому в Україні продовжувалося збільшення обсягів кредитування кредитними спілками. Так, якщо у 2002 році ними надано кредитів на суму 71 474 036,00 грн., то у 2003 році обсяги наданих кредитів зросли до 167 116 693,00 грн., у 2004 році обсяги кредитування становили 712 128,00 тис. грн., а у 2005 році сума кредитів, наданих членам кредитних спілок, склала 1 441 600,00 тис. грн. тобто відбулося зростання більш ніж удвічі (див. рис. 6).

Визначальною для аналізу є також структура кредитного портфеля за термі-

**Рис. 6. Динаміка наданих кредитів
кредитними спілками України у 2003–2005 рр. [8]**

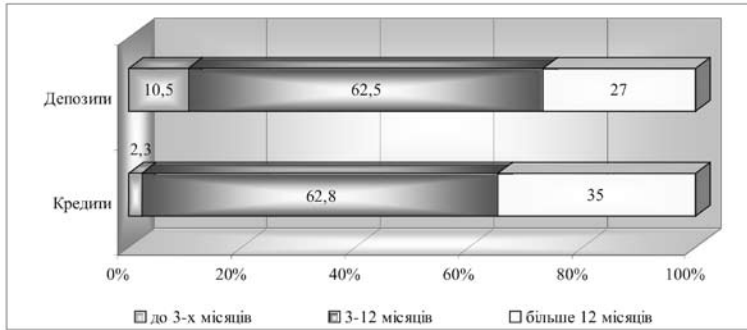
Рис. 7. Структура кредитного портфеля кредитних спілок України за терміном та цілями кредитування станом на 01.01.2006 р. [8]

ном кредитування та цілями (див. рис. 7). Поряд з термінами та сумами наданих кредитів цільове їх спрямування демонструє соціальні та економічні настрої в окремих регіонах та державі загалом. За даними рисунку 7 спостерігаємо, що переважна більшість кредитів є дрібними кредитами на споживчі цілі (купівлю предметів першої необхідності, лікування, оздоровлення, навчання тощо) – 53% загальної суми наданих кредитів; комерційні кредити та кредити на ведення фермерських господарств, що передбачають триваліший термін кредитування та більші суми кредиту, займають загалом 23%, кредити на придбання, ремонт та реконструкцію житла – 7% (низька частка кредитування житла свідчить не про низьку потребу в таких кредитах, а про нестачу довгих фінансових ресурсів та, відповідно, можливість надання довготермінового кредиту).

Стосовно дотримання терміну повернення, окремі кредитні спілки України

поділяють позики на відстрочені, залегли та втрачені. Непокоїть той факт, що простежується зростання рівня простроченості в кредитному портфелі. Так, якщо у 2002 році рівень простроченості склав 2861,6 тис. грн., або 6% кредитного портфеля; у 2003 році – 3979,6 тис. грн., або 4% від кредитного портфеля; то у 2004 році заборгованість за простроченими та неповерненими кредитами становила вже близько 9,65% від загальної суми наданих кредитів [2, 11–13]. Заборгованість за простроченими та неповерненими кредитами станом на 1.01.2006 року становила близько 5,8% (831,6 тис. грн.) від загальної суми наданих кредитів [8].

За терміном погашення структура наданих кредитів постійно змінювалася продовж 2205 року на користь середньострокових кредитів (від 3–12 міс.) над короткостроковими та довгостроковими (62,8% всього портфеля кредитних спілок у порівнянні з 2,3% та 35,0% відповідно) (див. рис. 8). Така структура

Рис. 8. Розподіл депозитів та кредитів КС за терміном погашення станом на 01.01.2006 р. [8]

кредитного портфеля не тягне за собою серйозного навантаження на короткострокову ліквідність спілки, а незначні суми, що видаються на одного члена спілки свідчать, певною мірою, про належний рівень диверсифікації кредитного ризику.

Позики, які видаються кредитними спілками України, за терміном поділяються на короткотермінові, середньотермінові та довготермінові. Така градація позичок за термінами в кредитних спілках, зумовлена тим, що до позичок різного терміну кредитна спілка змушена застосовувати різну кредитну політику. Встановлення строкових категорій для позичок залежить від багатьох макроекономічних показників та прогнозів, а також умов та об'єктів кредитування. Правління кредитної спілки в залежності від ситуації самостійно встановлює терміни для віднесення позички до певної строкової категорії, і для кожної з цих категорій встановлює різні процентні ставки та інші умови.

Таким чином, сучасні тенденції розвитку кредитних спілок мають як позитивні так і негативні сторони. Про позитивні тенденції розвитку кредитних спілок свідчить таке:

- кредитні спілки демонструють високі темпи зростання всіх основних показників діяльності;
- значно підвищився рівень капіталізації переважної більшості кредит-

них спілок, а також суттєво покращився фінансовий стан частини кредитних спілок, які ще нещодавно оцінювалися як недостатньо фінансово стабільні та платоспроможні;

- динаміка утворення кредитних спілок є незначною в порівнянні із динамікою формування мережі

відокремлених підрозділів уже діючих на ринку кредитних спілок.

Основними негативами у розвитку кредитних спілок є: якість руху (наявність "сірого сектору", велика кількість "жверіючих" кредитних спілок, порушення кооперативних принципів у діяльності значної кількості кредитних спілок); ринкове позиціонування (структура кредитного портфеля, процентні ставки, політика формування та управління активами та пасивами, впровадження нових видів послуг та ринкових інструментів, наявність узгодженої довготермінової ринкової стратегії); системна завершеність (доступ до дешевих та довгих ресурсів, необхідне сервісне супроводження, наявність механізмів підтримання фінансової стабільності кредитних спілок та гарантування вкладів їх членів, ступінь системної інтеграції кредитних спілок в режимі саморегулювання).

Для комплексного вирішення питань, що гостро постали перед кредитними спілками необхідно:

- впровадити на державному та регіональному рівнях системи стабілізації та фінансового оздоровлення кредитних спілок;
- створити систему страхування/ гарантування вкладів від фінансових ризиків;

- ініціювати створення бюро кредитних історій для формування єдиної бази позичальників, що дасть можливість знизити частку прострочених та неповернених позик;
- прискорити процес формування потужних асоціацій (ОАКС), діяльність яких сприятиме розробленню та запровадженню єдиних правил поведінки на ринку кооперативного кредитування, професійних і технологічних стандартів діяльності кредитних спілок, підняття іміджу та довіри до кредитних спілок;
- поставити одним з пріоритетних напрямів розвитку організаційної інтеграції формування єдиної саморегулювальної організації кредитних спілок у формі всеукраїнської асоціації спілок;
- запровадити жорсткішу систему нагляду та контролю за дотриманням та виконанням основних показників діяльності кредитних спілок, у разі невиконання встановлених нормативів та небажанні усунути недоліки, запроваджувати санкції і відкривати процедуру поглинання більш потужними спілками, що призведе до природного укрупнення спілок та збільшення конкурентоспроможності у майбутньому;
- активізувати впровадження новітніх фінансових інструментів, зокрема таких як ощадні сертифікати. Кредитним спілкам необхідно дозволити залучати кошти на депозитні рахунки шляхом продажу ощадних сертифікатів. Такі сертифікати видаються фізичним особам, як на фіксований термін, так і до запитання. Вони можуть бути іменними або на пред'явника. Право на отримання

вкладу за сертифікатом може бути передано іншій особі без доручення. Дані фінансові послуги для кредитних спілок є нині недоступними і в практиці застосування не знаходяться. Щоправда, заради зручності та вигоди членів кредитних спілок та поліпшення здорової конкуренції між банківськими та небанківськими кредитними установами, правила емісії ощадних сертифікатів можливо, а насамперед необхідно, модифікувати і виписати так, щоб дані цінні папери стали доступними для кредитних спілок;

- дозволити кредитним спілкам виконувати зобов'язання перед третіми особами не лише в межах наданого кредиту, а й в межах залучених коштів на вкладні рахунки членів, що розширить спектр фінансових послуг для членів спілки;
- відкрити доступ спілкам до операцій з іноземною валютою, що сприятиме нагромадженню додаткових активів;
- сприяти входженню спілок через асоціації та об'єднані кредитні спілки в платіжні системи. Таке членство принесе усім учасникам кредитного руху лише позитивні зміни у сфері надання фінансових послуг та зміцнення позицій спілок на ринку;
- сформувати установи сервісної інфраструктури, які повинні надавати послуги кредитним спілкам та об'єднаним кредитним спілкам у сфері навчання, консультаційного супроводження, інформаційних технологій, організації доступу до кредитних історій позичальників, мінімізації фінансових ризиків, аудиту, управління ліквідністю.

Підводячи підсумок у рамках даного дослідження, можна стверджувати, що одним із основних пріоритетів розвитку

кредитної кооперації в Україні є завоювання конкурентних позицій на ринку фінансових послуг та забезпечення якісного обслуговування членів фінансових кооперативів через розширення спектру фінансових послуг. Небанківським фінансово-кредитним кооперативам необхідно активно шукати можливості та шляхи зміцнення фінансових результатів, запроваджувати набутий світовий досвід щодо становлення, розвитку та діяльності кредитної кооперації, впроваджувати та надавати нові й перспективні послуги для своїх членів, орієнтуючись на операції щодо залучення вкладів для формування активів з подальшим їх розміщенням з оптимальною доходністю та низьким ризиком. У повсякденній практиці діяльності кредитних спілок, як фінансових кооперативів, управлінська діяльність повинна бути зорієнтована на зміцнення довіри інвесторів та клієнтів, збереження і примноження залучених коштів, задоволення інтересів позичальників і отримання максимального доходу. Вирішити ці завдання, безперечно, доволі нелегко. Проте, досягнення успіху в діяльності небанківських фінансових установ значною мірою залежить від ефективності управління нею та репутації яку вони самі собі створили.

Література

1. Закон України "Про кредитні спілки" №1096-IV від 10 липня 2003 р. // *Баланс*. – 2003. – № 7. – С. 12–27.
2. Козинець П. Кредитні спілки. Простежується випереджувальне зростання капіталу // *Україна-business*. – 2004. – № 45. – С.11–13.
3. Козинець П. Кредитні спілки проводять свій стан у відповідність з вимогами ЗУ "Про кредитні спілки" // *Україна-business*. – 2005. – № 58. – С. 8–9.
4. Матеріали семінару "Кредитні спілки України: пріоритети розвитку та регуляторної політики" (Оленчика А. Я. – член Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України – Директор департаменту нагляду за кредитними установами). – Львів: ДКРРФПУ, 25.09.2006. – 16 с.
5. Оленчик А. Історичний шанс треба використати // *Україна-business*. – 2006. – № 21–22. – С. 2.
6. Концепція розвитку кредитної кооперації України // *Україна-business*. – 2006. – № 21–22. – С. 2.
7. Національний бренд як запорука надійності (створення в Україні системи стабільності кредитних спілок в контексті польського і канадського досвіду) // *Україна-business*. – 2006. – № 35. – С. 3.
8. www.dfp.gov.ua – офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України.